משנה · אחרונים · יש סדר למשנה · סדר זרעים

יש סדר למשנה על משנה ביכורים

רבי ישעיה פיק ברלין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יש סדר למשנה על משנה ביכורים

רבי ישעיה פיק ברלין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יש-סדר-למשנה-על-משנה-ביכורים/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ד 4
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ח 12
פרק ב 12
משנה ד 12

פרק א

משנה ד

הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ד' לאבותינו לתת לנו ואם היתה אמו מישראל וכו' ע"ש. לכאורה צ"ע דהוה מצי ליתן טעם שאינו יכול לומר אשר נתת לי כמו דתנן לקמן מ"ה האפוטרופוס והשליח והעבד והאשה מביאין ולא קורין שאינן יכולין לומר אשר נתת לי. וטפי קשה דלטעם זה שאינו יכול לומר אשר נתת לי אפילו היתה אמו מישראל נמי אינו קורא דאע"ג דמצי לומר אשר נשבע לאבותינו מ"מ אין יכול לומר אשר נתת לי מפני שהגרים לא נטלו חלק בארץ. ואמאי תנן גבי גר אם היתה אמו מישראל מביא וקורא. גם פסק הרמב"ם שהעתיק הר"ב דאין הלכה כמשנה זו אלא הגר מביא וקורא וכו' מפני שהארץ ניתנה לאברהם והוא אב לגרים וכו'. בלתי מובן שהרי אפילו כהנים ולוים אילמלא שהיו להם ערי מגרש לא היו קורין כמו שכתבתי בפ"ג מ"ג דברכות בשם הרמב"ם מכ"ש גרים. עוד קשה דלפסק הרמב"ם דהכא הוה נמי גבי ודוי מעשר לומר דגרים מתודים. והא ליתא שהרי לעיל מי"ד פ"ה דמעשר שני משנה מפורשת דגרים אינם מתודין שאינם יכולין לומר ואת האדמה אשר נתת לנו. ושם לא העיר הר"ב והרמב"ם לכתוב דאינה הלכה ובהיות כי גם דברי מד"ז התי"ט בד"ה הגר מביא ובד"ה ואם היתה אמו וכו' צריכין קצת ביאור. וגם לא ביאר כל ההכרח בהבנת פי' משנה זו ופסק הרמב"ם לכן קמתי ואתעודד להעתיק דברי הראשונים הנה הר"ש שהעתיק דברי הירושלמי וגם התוספתא ע"ש סמך על המבין המעמיק וקיצר למאד. גם קצת דברים צריכין תיקון מטעות הדפוס. אבל תוספות בב"ב פ"א כתבו ככל הצורך להבנת הענין וז"ל בד"ה למעוטי וכו' דגר עצמו בר הבאה הוא כדתנן אלו מביאין ולא קורין הגר מביא ואינו קורא לפי שאינו יכול לומר אשר (נשבעת צ"ל) נשבע לאבותינו לתת לנו ומכח ההיא משנה לא הי' מניח ר"ת לגרים לברך ברכת הזימון לפי שאינו יכול לומר שהנחלת לאבותינו ארץ טובה וכו' ולר"י נראה דשפיר מצי אמר גר לאבותינו ולא קי"ל כההיא משנה אלא כר' יהודה דפליג עלה כדאיתא בירושלמי בכורים פ"א תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא מ"ט דאמר קרא כי אב המון גוים נתתיך וכו'. ר"י בן לוי אמר הלכה כר' יהודה וכו' והא דאמר במכות י"ט כיון דאיכא גר דבעי' למימר אשר נשבעת לאבותינו ולא מצי אמר אתי שפיר כר' יהודה וסמוך אלתת לנו דסיפא דקרא והא דאמר ר' יהודה בירושלמי דמביא וקורא דוקא גר מבני קיני חותן משה דמצי אמר לתת שנטלו חלק בארץ וכו' והכי נמי תניא בתוספתא דבכורים ר' יהודה אומר כל הגרים מביאים ואינם קורים ובני קיני חותן משה מביאים וקורים ור"ת אומר דההיא

דירושלמי משבשתא היא דהכי מצי למימר גר קורא אפילו מבני קיני ארמי אובד אבי דהיינו יעקב [וע' בפי' הרשב"ם בפי' החומש ארמי אובד אבי. אברהם ארמי הי' אובד וגולה וכו'] וירד מצרימה וירעו אותנו ויוציאנו וההיא דתוספתא מוקי באמו מישראל דמצי אמר לאבותינו וכן לתת לנו אם הוא מבני קיני ופליג אמתני' דמס' בכורים דקתני באמו מישראל מביא וקורא. ולר"י נראה דמתני' נמי מיירי בבני קיני ולא פליג משום דאמו מישראל לא מהני לי' למימר לתת לנו דהא אמו עצמה אינה קוראה כדתנן במתני' האשה וכו' אינן קורין דלא נטלו חלק בארץ דממעט להו בספרי מאיש לפי פקודיו אע"פ שהי' להן חלק ע"י ירושה כ"ש הוא דלא קרי דלא עדיף מאמו ע"כ. וכן בפי' שנדפס בכתב קטן תוך פי' הר"ש והוא מחיבור הרא"ש במשנה דהכא כתב פלוגתא שבין ר"ת ור"י והאריך קצת יותר ובביאור טפי בישוב הדברים וכתב עוד שבה"ג פסק כר"ת קחנו משם. היוצא מזה דבין לר"ת ובין לר"י גר מכל האומות אינו קורא אפילו כשאמו מישראל ומתני' דהכא דתנן אם היתה אמו מישראל מביא וקורא. לפי' ר"י איירי דוקא בבני קיני חותן משה ועכ"פ מתני' דהכא הלכתא היא בין לר"ת ובין לר"י ולא פליג ר"י אר"ת אלא בהא טעמא דתנן במתני' שאינו יכול לומר לאבותינו על זה כתב ר"י דליתא אלא דיכול לומר לאבותינו כדאי' בירושלמי דאמר קרא כי אב המון גוים נתתיך וכו' ולפיכך יש לגרים לברך ברכת הזימון דיכול לומר לאבותינו אבל ודאי דאינו קורא מצד שאינו יכול לומר לתת לנו כמבואר במכות י"ט כמו שהביא ר"י בעצמו ופשיטא לר"ת דאינו קורא שמשבש הירושלמי. ותן לחכם ויחכם עוד דעלה דמתני' הגר מביא ואינו קורא שאין יכול לומר אשר נשבע ד' לאבותינו לתת לנו וכו' איתמר עלה בגמ' ירושלמי ר' יונה ור' יוסי תרויהון בשם ר' שמואל בר' יצחק בבני קיני חותן משה היא מתני' ובני קני חותן משה מביאין וקורין דכתיב לכה אתנו והטבנו לך. ופי' הר"א פערקאן משום דקשיא לן מה בכך היתה אמו מישראל הרי אשה גופה תנן לקמן שאינה קוראת דלא נטלה חלק בארץ ואינה יכולה לומר נתת לי אלא בגר קיני מיירי שנטלו חלק בארץ ואפ"ה צריך גם כן אמו מישראל כדי לקיים ג"כ לאבותינו שלא נשבע הקב"ה ליתרו אלא לאברהם יצחק ויעקב והן לא היו אבותיו של יתרו אבל אם היתה אמו מישראל יכול לומר לאבותינו וכוונתו לאבות אמו וכן הוא בתוספתא בהדיא גר קיני מביא וקורא ומה שלא פירשו במתני' פירש בתוספתא ותרוייהו בעינן אמו מישראל וגם גר קיני [וחידוש קצת שלא הערה ראע"פ מכל דברי ר"ת ור"י כלום] וגם מ"ש הר"ש במתני' דהכא הגר וכו' ובירושלמי קאמר וכו' בבני קיני חותן משה היא מתני' ופריך עלה ובני קיני חותן משה מביאין וקורין דכתיב לכה אתנו והטבנו לך ע"כ. צ"ע דאין זה פירכא אלא סיומא דמילת' היא

כמ"ש הרא"פ וכו' והמוכרח לכאורה.

ואחר כל הדברים האלה לא איתברר פסק הר"ב שכתב בשם הרמב"ם דהגר מביא וקורא ומצי לומר לאבותינו מפני שארץ ניתנה לאברהם והוא אב לגרים וכו'. מאי מהני בזה נהי דמצי לומר לאבותינו אבל מ"מ היאך מצי לומר לתת לנו ופשיטא דלא מצי לומר אשר נתת לי. ומה"ט האשה ואפוטרופוס אינו קורא מכ"ש גר. ועיינתי שוב בחיבורו פ"ד מהל' בכורים דין ג' כתב בזה"ל הגר מביא וקורא שנאמר לאברהם אב המון גוים נתתיך הרי הוא אב המון לכל העולם שנכנסין תחת כנפי שכינה ולאברהם היתה השבועה תחילה שירשו בניו את הארץ ע"כ וז"ל הכ"מ ומ"ש הגר מביא וקורא כו' בירושלמי איפסקא הלכתא כר' יהודה דאמר הכי ומ"ש לאברהם היתה השבועה כו' כלומר אע"פ שאברהם אב לכל העולם לא נטלו הגרים חלק בארץ מפני שבתחילה קודם שנאמר לו כי אב המון גוים נתתיך היתה השבועה כו'. נמצא שלא זכו בה אלא בניו ממש ע"כ [ובהעתקה זו יתבאר לך כוונת התי"ט ד"ה הגר וכו' אבל כ"ע מודו דלא נתחלק הארץ לגרים וזה ביאור בחיבורו מטעם שבועה שנשבע לאברהם היתה קודם שנקרא אברהם ע"כ] ועדיין לא נתקרר' דעתי דהיאך מצי הגר קורא לתת לנו ואשר נתת לי הלא הרמב"ם בעצמו לפי הפי' שכתב הכ"מ והתי"ט כתב הכא דגרים לא נטלו חלק בארץ. והנה שני דברים דבדיבור אחד נאמרו דגרים לא נטלו כלל חלק בארץ ושיהיה הגר מביא וקורא סותר את זה. והרמב"ם לעיל בסמוך דין ב' נמי כתב להדי' אלו מביאין ולא קורין. האשה והאפוטרופוס ושליח והעבד לפי שאין יכולין לומר אשר נתת לי. ובכן ראיתי להעתיק בקוצר [הצריך לענין דהכא וגם קצת לענין שכתבתי מ"ג פ"ג דברכות ז"ל הרשב"א בחדושיו למס' ב"ב דף פ"א ד"ה ומי כתיב אדמתך וכו' ומיהו איכא וכו' בירושלמי תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא מה טעם כי אב המון גוים וכו' וכן פסק הרב ר' משה ספרדי ז"ל וכו' ותמיה הוא היאך יקרא והלא אינו יכול לומר לתת לנו ויש אומרים דהא דקאמר בירושלמי קורא בבני קיני חותן משה וכו' והי' הטוב כו' וכיון שאברהם אב לכל העולם ונטלו חלק בארץ קורים לר' יהודה והלכה כמותו ואע"ג דכתיב בפ' בכורים ארמי אובד אבי שלשה אבות העולם היו כאברהם ויש ששואלים היאך מוציאין שאר הגרים [כלומר שאינם מבני קיני חותן משה] את הרבים ידי חובתן בברכת המזון אעפ"י שאמו ישראל שהרי לא נטלו חלק בארץ ומדרבנן נינהו כדאמרינן במס' ברכות דנשים בברכת המזון וטעמא דמילתא משום דלאו בת נחלה היא וא"ת אין ה"נ שאין מוציאין אחרים ידי חובתן בשאכלו שיעורא דאורייתא א"כ כהנים נמי לא יוציאו דתני' בתוספתא הכהנים מביאין ולא קורין לפי שלא נטלו חלק בארץ ר' יוסי אומר כשם שנטלו לוים כך

נטלו כהנים ורב חסדא כהן הוה ובריך בי ריש גלותא ואין ספק שמוציאין את הרבים ידי חובתן ואפשר משום דקי"ל כר' יוסי ולר' מאיר נמי אפשר דס"ל שאין בה"מ תלוי' בחלק הארץ ובעיין דברכות אליבא דר' יוסי ולפ"ז צריך להזהר שלא יברך גר לישראל כשאכל שיעורא דאורייתא כדרך האשה. ויש מפרש פי' אחר באותה שמועה שבמסכת ברכות [כוונת הרשב"א כמ"ש תוס' שם והוא נמי כ"כ שם בברכות בשם יש מי שמפרש דאיבעי' דנשים היינו משום ברית ותורה] ובירושלמי לא משמע כי הך סברא אלא בכל גרים קאמר ר' יהודה קורין מפני שהן בני אברהם וראוין היו לירושה שלו אלא שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים והרי הן כטפלים שראוין לירש ואין להם אעפ"כ הרי הם כשאר כל אדם ע"כ. וכ"כ הנמוקי יוסף בפ"ה דב"ב [דפוס ז"ב דף קצ"ה] כיון דאיפסק בירושלמי כר' יהודה דגר מביא וקורא קי"ל כוותיה וכן פסק הרמב"ם וכתבו המפרשים דמוציאין אחרים ידי חובתן אפילו כשאכלו אחרים שיעורא דאורייתא שהיא כדי שביעה ואע"ג דאמרינן בברכות דנשים אינם חייבין אלא מדרבנן משום דלאו בנות נחלה נינהו וא"כ גרים נמי לא נטלו חלק בארץ. י"ל דגרים שהם בני אברהם ראויים לירושה שלהן ובני נחלה נינהו אלא שלא נחלקה הארץ אלא ליוצאי מצרים ודמי לטפלים דאמרי' בש נוחלין לאלה תחלק הארץ למעוטי טפלים שהם פחותים מבן כ' ולא הי' להם שום מוריש כגון אב ודוד ואח שכולן מתו במדבר שלא נטלו חלק בה אפ"ה ודאי מוציאין לאחרים ידי חובתן בברכת המזון וטעמא דכל הני בני נחלה וירושה נינהו אבל נשי לאו בנות נחלה נינהו כלל. ע"כ. [ובב"י א"ח סי' נ"ג ד"ה כתב במרדכי וכו' ופסק הר"ן בספינה כדברי ר"י וכתב שלזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א וכו' ע"ש. והנה בכל דפוסי הרי"ף לא נמצא פי' הר"ן אלא פי' נ"י וכבר העתקתי לשון הנ"י ולא זכר כלל מדעת הרמב"ן והרשב"א. ובזה צ"ע גם במ"ש הב"י לקמן בא"ח סי' קצ"ט ד"ה ומ"ש רבינו בשם ר"ת וכו' ע"ש] מעתה נוכל לומר דהרמב"ם ס"ל כהרשב"א בטעמי' בסוף דבריו דמן הירושלמי משמע דר' יהודה בכל גרים אפילו אותן שאינם מבני קיני קאמר דקורין ואפסיק הלכתא בירושלמי כוותיה. והטעם דקורין משום דהוי כטפלים. ודע דמדברי הרשב"א שהעתקתי למעלה המה במקצת דברים מתנגדים למ"ש הרשב"א בברכות כ' ד"ה בעיא מיני' רבינא מרבא נשים חייבות בברכת המזון דאורייתא או דרבנן וא"ת מאי קא מיבעיא לי' והא מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא פירש"י משום דכתיב על הארץ הטובה אשר נתן לך ונשים לא נטלו חלק בארץ וא"ת א"כ אף בעבדים כן שאף הן לא נטלו חלק בארץ ולבעיא מיני' נשים ועבדים וי"ל דשאני עבדים שהן זכרים ושם זכרים נטלו חלק בארץ [וע"פ הדברים האלו איכא למידק בתוס' דברכות כ' בד"ה נשים וכו' פי' הקונטרס וכו' משום דכתיב

על הארץ הטובה ונשים לא נטלו חלק בארץ ותימה כהנים ולוים נמי תבעי וכו' ע"ש. וקשה ממ"נ אי לא ס"ל כתירוצו של הרשב"א דשם זכרים נטלו חלק בארץ. ה"ל לתוס' להקשות בקיצור דעבדים דתנן נמי במתני' נמי תבעי ואי ס"ל כתירוצו דשם זכרים וכו' א"כ מכהנים ולוים נמי לא קשיא. ואולי דתוס' לא כיוונו להקשות על בעל האיבעיא די"ל דחדא מתרתי נקט ואטו כרוכלא ליחשוב. וקרוב לומר דתוס' מקשו לשיטתו דס"ל דלפי המסקנא נשאר נשים בתיקו דלא איפשטא כמ"ש הטור בשם בסי' קפ"ו ודלא כהראב"ד שכתב דחייבים מן התורה וכן הרשב"א הביאו הב"י שכתב דקי"ל כרבא נגד רבינא וס"ל דנשים מדאורייתא וא"כ גם כהנים ולוים הם בספק זו ומעתה כהנים ולוים לא יוציאו אחרים ידי חובתן והא ליתא דהלא הלכה רווחת בישראל דכהנים מוציאין כמ"ש הרשב"א דמוכח מרב חסדא דכהן וברך בי ריש גלותא [ועובדא דרב חסדא תמצא בסוגיא דברכות מ"ט ושהיה רב חסדא כהן תמצא בברכות מ"ד וכ"מ מסוגיא חולין מ"ד ומ"ש רש"י שם רב חסדא כהן הוי כדאמרינן בגיטין בהניזקין שמונים זוגות וכו' כתבתי בתכ"ש דצריך תיקון וצ"ל כדאיתא בברכותצד מברכין דף מ"ד. מיהו לפמ"ש הבאר שבע בסוטה ל"ט דתרי רב חסדא הוו. אזדא ראי' זו. וכבר נדפס משמי קצת דברים בס' זכרון יוסף דף י"ז ע"ב מזה הענין] ויש מפרש דמסתפקא לי' משום דאמרינן לקמן מ"ט דכל שלא אמר ברית ותורה לא יצא ידי חובתו והלכך נשים דלא אפשר להו למימר ברית ותורה אף הן אינן חייבות דאורייתא ולית ליה הא דרב דאמר התם יצא לפי שאינו בנשים ע"כ הרשב"א. ועיינתי שוב במ"ל כתב ד"ה הגר מביא וקורא וכו' תמי' לי דאף שיכולין לומר לאבותינו מ"מ כיון שלא נטלו חלק בארץ אינם יכולין לומר אשר נתת לי דומיא דאשה וכהנים ולוים אינם קורין אלא מפני שיש להם ערי מגרש. ורבינו עצמו כ' בסוף הלכות מעשר שני דגרים אינם מתודים מפני שאין להם חלק בארץ ועוד אני תמה למה פסק כדברי הירושלמי מאחר דבפ"ג דמכות דף י"ט קאמר רב אשי כיון דאיכא בכורי הגר דבעי למימר אשר נשבעת לאבותינו ולא מצי אמר היכי שביק תלמודא דידן ופסק כהירושלמי וצ"ע וכו'. הנה קושיא אחרונה שהניח בצ"ע מיושב שפיר לפמ"ש הרא"ש בהגהות הר"ש שהעתקתי למעלה מקצת דבריו וכתב עוד שם דרב אשי במכות י"ט אליבא דר' יוסי התם קאי דאמר ר' יוסי שם שלשה דברים משום שלשה זקנים ופליג עלה ר' יהודה והלכה כר' יהודה כדפסק בירושלמי וכו' ע"ש. ולקושי' הראשונה רומיא מוידוי מעשר כתב בעל הג"ה תירוץ בשם מהר"ם נ' חביב דההחילוק הוא דגבי בכורים נקט קרא לישנא דלעתיד דכתיב אשר (נשבעת צ"ל) נשבע לתת לנו וכיון שכן יכול הגר לומר כן דאע"ג דלא נטלו מ"מ לעתיד לבא יטלו נחלה הגרים בתוך בני ישראל כמבואר

ביחזקאל ס"ס מ"ז וכו' וטעמא דמלתא דהגרים בבבל שנתגיירו בעוד ישראל בגלות הם גירי צדק ולא דמו לאותם גרים שנתגיירו כשיצאו ישראל ממצרים דהיינו ברום המעלות ולא היתה כוונתם לשמה מש"ה אותם לא נטלו חלק בארץ אבל גבי וידוי מעשר דכתיב אשר נתת לנו (ד') כאשר נשבעת לאבותינו אין הגר יכול לומר וידוי כיון שלא נטל חלק בארץ וכו' ע"כ. ואשיב' רגלי אל עדותי לידון בדבר חדש אשר לא מצאתי בכל אותן ראשונים שזכרתי אותם למעלה וגם אחר העיון בהגהות הרא"ש בפ"ה דב"ב שהזכיר ג"כ פלוגתא של ר"ת ור"י ושבה"ג פוסק כר"ת. ורבינו שמשון אומר אע"ג דאמו מישראל נהי דמצי למימר לאבותינו מ"מ אין חייב מן התורה בבהמ"ז (מן התורה) ואין יכול להוציא את אחרים דכתיב וברכת על הארץ הטובה אשר נתן לך ולא היה לו חלק בארץ ומהאי טעמא מספקא לי' לגמרא אם נשים חייבות בברכת המזון מן התורה. וסיים הג"א בשם מהרי"ח דלא נהירא דלגבי נשים הוי טעמא לפי שאין ברית בנשים ולאו משום דכתיב אשר נתן לך ע"כ. גם בהג"א בברכות פרק מ"ש כתב בזה"ל ותימה על הר' אלחנן נהי דגר יכול לומר בברכת המזון שהנחלת את אבותינו דפסקינן כר' (שמעון צ"ל) יהודה דאמר גר עצמו מביא וקורא וכו' כי אב המון גוים וכו' מ"מ איך יוצא ידי חובתו כיון שלא הי' לגרים חלק בארץ כמו לנשים דאמר הכא דאין מוציאין את אחרים דאכלו שיעורא דאורייתא ודוחק לומר ולחלק דשאני גרים שהם זכרים וזכרים נטלו חלק בארץ וכו' ומפרש דהכא מיבעיא משום דלא מצי אמרי ברית ותורה וכו' ע"ש. וגם במ"ש הב"י א"ח סי' קצ"ט [אהא שכתב הטור פלוגתא שבין ר"ת ור"י] ד"ה ומ"ש רבינו בשם ר"ת וכו' ור"י כתב שיכול לברך שיכול לומר לאבותינו וכו' וכבר כתבתי בסי' נ"ג שדעת הרמב"ן והרמב"ם והרשב"א והר"ן ז"ל כדעת ר"י והכי נקטינן ע"כ. הנה מה שהעיד שם הרמב"ם דהיינו בפ"ד מהל' בכורים שכתב דגר מביא וקורא לכאורה אין ראיה לברכת המזון דשאני בכורים דהוא אומר לישנא דלעתיד וכמ"ש מהר"ם ן' חביב משא"כ בברכת המזון י"ל דהרמב"ם ס"ל כר"ת דהוה כמו גבי וידוי מעשר. אולם בכל אלה לא רציתי להאריך. אכן במה שיש להקשות אמילתיה דר"ת שלא הי' מניח לגר לברך ברכת המזון. והיא פליאה שהרי באוכל כזית דגן דאינו אלא מדרבנן מוציא אחרים ולמה נגרע הגר דעכ"פ מדרבנן מיהא מחייב [כמו נשים דאע"ג שאינם יכולין לומר על הארץ הטובה או ברית ותורה אפ"ה מדרבנן מחייבי] ולכן שפיר קדמי להחוי' דר"ת ס"ל כרש"י בנדה י"ג דגרים אינם בכלל ערבות וכמ"ש בס"ד באריכות מ"ג פ"ג דברכות [מיהו אכתי איכא למידק דלא הו"ל לר"ת להניח נמי לישראל שאכל כזית לברך ברכת המזון להוציא הגרים שאכלו כדי שביעה] ומצוה ליתן עין עיון. במיטב הגיון:

משנה ה

תוי"ט ד"ה **וטומטום** ואנדרוגינוס וכו' תמיהני דבכל דוכתי וכו' ע"ש לכאורה י"ל דודאי קרא דכתיב איש לפי פקודיו לגופי' אתיא למעט נקבות מנחלת ארץ ישראל. וא"כ עיקר תמיהת התי"ט אינו אלא להר"ב [וכן הרמב"ם בפירושו] שכתב וכתיב איש לפי פקודיו וכו' דלמה לי' לאתויי מקרא ה"ל לומר הטעם דהוי ספק. מיהו בזה שפיר י"ל דניחא ליה להר"ב לאתויי מה שנודע מקרא להדי' דאיש ודאי נטל חלק בארץ כדי דלא נימא דילמא היה תנאי חלוקת הארץ אף לספק. אבל השתא דידעינן מאיש לפי פקודיו ממילא ממועט טומטום שהוא ספק והלכך נמי שפיר כתב הרמב"ם בחיבורו פ"ד מהל' בכורים דין ב' ואלו מביאין ולא קורין האשה והטומטום והאנדרוגינוס לפי שהן ספק אשה ואין יכולין לומר אשר נתת לי ד'. וראיתי בשער אפרים סי' י"ד מבן המחבר שכתב ליישב תמיהות התי"ט וע"ש. מיהו במ"ש ליישב מסוגיא דמ"ק ד' דמוקי אביי כשביציו מבחוץ וכו' ע"ש. לכאורה לפמ"ש רש"י במ"ק שם ד"ה כשביציו מבחוץ אלא שהגיד טמון דהא ודאי זכר הוא הלכך וכו' ע"ש לא ידענא אם טומטום כה"ג ממועט מאיש וצריך עיון קצת בזה:

משנה ו

הר"ב יבש המעיין שהאילן חי וגדל ממנו ונקצץ האילן והוא שיבש ונקצץ קודם שהפריש. אבל אם הפריש קודם הואיל ונראו לקריאה ונדחו ירקבו וכו' ע"ש. סברת ופי' הר"ב שכתב ג"כ הר"ש. מוכרח נמי מהירושלמי שהביאו התי"ט לקמן בסמוך מ"ז ד"ה הפריש וכו' דבירושלמי מוקים למתני' וכו'. ומזה הוי תיובתא לכאורה לרש"י בברכות מ' ב' שכתב בפירושו אמתני' דהכא יבש המעיין ונקצץ האילן בזה"ל. הי' לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקהו ממנו וקצר בכורים ממנו ואח"כ יבש המעיין וכן שדה האילן וקצץ בכורים ממנו ואח"כ נקצץ האילן וכו' ע"כ. ולא עוד גם מסוגיא דמכות י"ח דאיתמר הפריש בכורים לפני החג ועבר עליהם החג ירקבו משום דקודם החג הוי חזו לקריאה ואחר החג לא חזו וכו' כמו שהביאו תוס' ב"ב פ"ב ד"ה בצרן וכו' ע"ש. קשיא לפרש"י שכתב וקצר בכורים ממנו ואח"כ יבש המעיין וכו'. שהרי בהפריש תחילה הוו חזי לקריאה ואח"כ כשיבש או נקצץ נדחה. וא"כ ירקבו. ולמה תנא מביא. ונראין דברי רש"י כהוגן אחרי ראי כי גם הרמב"ם פ"ד מהלכות בכורים דין י"ב כתב הפריש בכורים ויבש המעיין או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא לפי שזה כמו שאין לו קרקע שהרי אבדה. המביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה אע"פ שהפרישן קודם החג מביא ואינו קורא וכו' ע"כ. וכתב הכ"מ ומ"ש רבינו אע"פ שהפרישם קודם החג כו' יש לתמוה

דהא בפ' אלו הן הלוקין אמר הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג ירקבו ויהב טעמא בגמרא וכו' וצ"ל שדחאה רבינו לזו מהלכה מקמי ההיא דגיטין מ"ז דאמר ר"י ב"ח בצרן ושיגרן ביד שליח ומת שליח בדרך מביא ואינו קורא ולקחת והבאת עד שתהי' לקיטה והבאה כאחד ואע"ג דבירושלמי מוקי לה בשלקטן לשלחן ע"י שליח אבל ליקטן להביאן הוא לא ישלחנו ביד אחר שכל הבכורים שנראו להתיר בקריאה אינן נתרים אלא בקריאה. מאחר דבגמרא דידן מייתי להא דריב"ח בבבא בתרא פ"א ובגיטין מ"ז סתמא ואי הוי סבר גמרא דידן כירושלמי לא הוי שתיק מלפלוגי בהכי. וכגמ' דידן נקטינן. ועוד דמתני' דהפריש בכוריו ואח"כ מכר שדהו ומתני' דיבש המעיין ונקצץ האילן דמיתני סתמא אתי כר"י ב"ח ואע"ג דבירושלמי משני להו שנויא דחיקא הוא ולא סמכינן עלה ע"כ. ואין להקשות נהי דסוגיא דילן פליג עם הירושלמי מ"מ מי הכריח רש"י לפרש דוקא כשהפריש בכוריו קודם שיבש המעיין או קודם שנקצץ ולא ניחא ליה לפרש בכל גוונא. והיינו אף שהפריש אחר שיבש או אחר שנקצץ. דיש לומר דבלא"ה לפי' הירושלמי שמפרש למתני' דהכא יבש האילן או נקצץ אינו קורא כשיבש משעה ראשונה [עיין תוס' בב"ב פ"ה שהעתיקו הירושלמי בלשון זה] לא איתברר מה טעמא יהיה מביא לפי סוגיא דילן בברכות מ"ם דמוקי מתני' דאם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא דעיקר אילן ארעא הוא וכר' יהודה דמתני' דהכא דאמר מביא וקורא. אבל חכמים דפליגי ואמרו מביא ואינו קורא דס"ל דעיקר אילן לא ארעא היא. וא"כ כשיבש האילן או נקצץ דשוב אין לו באילן כלל למה יהא מביא והלכך הוכרח לפרש לפום אותו סוגיא שהפריש קודם שיבש וחזי להביא משעת הפרשה ושוב אינו נדחה. לפיכך מביא ומה שאינו קורא היינו טעמא כמו שביאר רש"י בסוגיא דברכות שם בזה"ל ואינו קורא שאינו יכול לומר מן האדמה אשר נתת לי כיון דיבש המעיין ונקצץ האילן בטלה לה ארעא ור' יהודה אומר מביא וקורא שהארץ היא עיקר ע"כ. אמנם הירושלמי לשטתי' דמפרש דמתני' דברכות דבירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא דברי הכל היא וכבר כתבתי לעיל בביאור המשנה ב' פ"ו דמאן דאמר דברי הכל היא היינו עפ"י היש מפרשים שכתבו תו' ד"ה יבש המעיין י"מ לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל על מה שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות ע"כ. וא"כ הסברא דעיקר אילן ארעא הוא ס"ל נמי לת"ק כמו לר"י רק דפליגי לענין קריאה דר"י לא חייש שנראה כקובל וא"כ שפיר מפרש הירושלמי כשיבש או נקצץ ואח"כ הפריש וס"ל לת"ק דמביא דעיקר אילן ארעא הוא:

משנה ח

תי"ט ד"ה **נבזזו וכו'** ועל הרמב"ם בחיבורו אני תמה שבפ"ד מהל' בכורים השמיט לכל אלו הג' ולא ידעתי למה דדלמא אבדו גריע כיון שאינן כלל. בזה שהוסיף התי"ט לכתוב דדלמא אבדו גריע וכו' כיון לאלם תמיהתו. כדי דלא נימא הא דהרמב"ם לא פרט הכא אלא אחת מהנה. משום שכבר בסוף פ"ב כתב המפריש בכורים ונמקו או נבזזו או אבדו או שנגנבו או שנטמאו חייב להפריש אחרים תחתיהם וכו'. לפיכך אסברי' התי"ט תמיהתו. כלומר אי הוה נקט הרמב"ם אחד מהנשארים לא הי' תמה. משום דשפיר י"ל כנ"ל כו'. אבל בהא דנקט אבדו יש לתמוה. דבזה יש מקום לטעות לומר דדוקא אבדו כגון שנאבדו מן העולם דגריע כיון שאינן כלל אינו קורא. אבל בהנך כגון נמקו או נבזזו או שנגנבו או שנטמאו אכתי יש מקום לטעות דקורא והלכך עדיפא ה"ל להרמב"ם למנקט אחד מהשאר:

שוב ראיתי נדפס בהג"ה ברמב"ם פ"ד מהל' בכורים דין ט' בזה"ל. התי"ט תמה על רבינו איך השמיט נבזזו נמקו נגנבו וכו' ואני אומר שאין מקום לתמיהתו דהרמב"ם סמך על מ"ש למעלה בסוף פ"ב שכתב שם כל החלוקים השנויים במשנה ובכאן חדא מינייהו נקט עכ"ל. אכן כוונת התי"ט נכון לפי מה שכתבתי למעלה וזה ברור:

פרק ב

משנה ד

ויש בבכורים וכו'. ע"ש נשאלתי אמאי לא קחשיב בכל הני מתני' נמי דיש במעשר שהיא נפדית חוץ לירושלים משא"כ בתרומה ובכורים. השבתי לו שאלת ראשונים שאלת וכבר השיב הרשב"א על זה בתשובה סי' רפ"ט אחר שהאריך קצת ויש לומר דפדיון לא קתני לפי שפדיונו הרי הוא כגוף המעשר להביאו לירושלים ולא חייבה התורה להביא גופו של מעשר ממש אלא הוא או פדיונו והיינו דקתני ביש במעשר ובכורים משא"כ בתרומה שהמעשר והבכורים טעונין הבאת מקום ואם איתא המעשר פעמים שאין טעון הבאת מקום והיכי דמי כגון שנפדה אלא שפדיונו היינו מעשר ע"כ:

עוד אתן תודע שכתב הרשב"א עוד שם ולדידי קשיא לי הא דקתני התם יש בבכורים משא"כ בתרומה ובמעשר שהבכורים נקנים במחובר לקרקע כלומר שאין התרומה והמעשר אלא בתלוש וקשיא לי והתני' ומייתינן לה בקדושין דף ס"ב האומר פירות ערוגה זו וכו' לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין וניחא לי דבכורים נקנים במחובר לקרקע מיד משא"כ בתרומה אלא באומר כשיתלשו ונתלשו ע"כ. ולולא תירוצו ה"א דניחא דהא

דאסברי' הר"ב בפירושו בזה"ל נקנים במחובר לקרקע דכתיב בכורי כל אשר בארצך בשעה שהם מחוברים בארצך ובכורים הם והכי תנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו כו' קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים ע"כ. רצונו לומר דבכורים מצוה להפריש במחובר והכי תנן להדיא בריש פ"ג כיצד מפרישין הבכורים יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה וכו' והיינו כפי הטעם בס' החינוך מצוה ע"ב כדי להעלות וכו' ראשית הפרי המתבשל וכו' ע"ש. משא"כ בתרומה ודאי דאינו מצוה כלל וכלל במחובר. וע' מנחות ע' א"כ מצינו תרומה במחובר לקרקע וכו' [וכתבתי בתכ"ש לא ידעתי עדיין באיזה מקום במשנה או בברייתא דאיתא דבר זה לא מצינו תרומה במחובר לקרקע] ולפי מסקנא כי תניא לענין אחיובי מיתה וחומש כלומר דבכל תרומה במחובר אינו חייב מיתה וחומש ע"ש ואין כאן מקום להאריך: לפנים מן המודיעים. נשלם סדר זרעים. בעזרת הטוב ומטיב לטובים ורעים. והוא יצילני מכל מיני פגעים. ואל ימשלו זדים ורשעים. ונזכה לעלות לציון עם הנושעים: